

ШРНОГОРАЦ.

НЕЊЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 4.

На Цетињу у Суботу 29. Јануара 1872.

ГОДИНА II.

ШРНОГОРАЦ излази један пут неђељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. п.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. п.; четврт год. ф. 1. 75. п. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописи, предплата и све поруџбине шаљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ПОГЛЕД НА ГОДИНУ 1871.

V.

(Г—Ц) Нити је француски народ несрећнију годину доживио, нити њемачки срећнију од ове седамдесет и прве године. Горди француски народ, који си је досад уображавао да је њему суђена хегемонија над свијем народима, да је он позван да пресуђује и осуђује народе на ропство (од Бандије до Мексика) и да им он слободу дијели (као Италији): тај народ је доживио ове године највеће понижење, доживио је да његове стогине хиљада војске, које су имале по свијету распосити славу имена францускога, види робље њемачко, а своју земљу са самијем Паризом под ногама побједоносне њемачке војске, и што је и још ужасније, доживио је да види једно добро у тој непријатељској окупацији!

Пријатељи човјечанства гледајући сложену силу француску, надали су се да ће се Француска испод својих развалина и несрећа препородити као финице из пенела, али догађаји потврдише истину оних ријечи Гверацијевијех при подаску Гарибалдовом у Француску, да Французи знаду мрзети тиранију, али да нијесу кадри слободу сачувати. Ово се истина огледа у комуни парижској. О овој појави морамо ове године коју рећи.

Послије дуге обсаде парижке мир је шљедио. У Паризу је још преоставало до два милиона становника. Посљедице рата и обсаде — крајња оскудица у животнијем потребама грозно је Париз мучила; а посљедице мира и још грозније. Прва је посљедица била, распуст „народне гарде“, у којој су били сви парижки радници, одаљена сила при свијем парижкијем буну. Сви ови људи од толико мјесеци живјели су средством плаће, коју су одавде примали; тако је распуст народне гарде значио, лишење једног средства живљења њиховог. Друга је посљедица била намет који је влада версаљска ударила особито на мање занатлије и трговаче, који су се морали наодити послје обсаде у најплачевнијем стању. Трећу посљедицу можемо назначити исплаћивање крвије (станарину) коју су парижани дуговали још од Јулија: версаљска им скупштина недаде никакве утјехе ни помоћи. Природна је посљедица била овога невољног стања великог дијела Парижана, да си траже спаса на другу страну. И нађоше људе, који им се ставише на чело, прогласише комуни независну од версаљске владе и тијем грађански рат заподјеше. Тако су се све тежње посљедице мира избјегле — маса је била задовољна и она је бјеснила са вођама својим против Версаљаца на очиглед њемачке војске, која се још није била удаљила од Париза.

Како се према комуни владала версаљска влада, или боље Тијер? Ко ће непристрастан да буде, мора припознати да се Тијер баш ту показао највиши патриота. Он је преговарао, он је уступао комуницима све до независности, и само кад су нечовјечно једнога поклисара Тијеровог исјекали, те тијем одбили сваку уступку и преговор, почели су се Французи између себе класти, које је клање завршило са варварством и звијерством до сад невиђенијем. Историја коначне парижке то је најдирња слика човјечје

природе. Са подјелима која су отуд потекли још се цуне листови свију народа. Ми пресуђујемо ни Париз, ни Версаљ, ни француски народ, него га сажаљујемо, јер мислимо да је по њеком неодољивом закону напуо тако ниско. Комуна је и комунизам света мисао, али за све мисли треба „светијех“ људи, треба поштења и правде, треба врлина људских, и као што нас учи повјесница да људи са таквијем својинама никад нијесу живјели, и да је природа оних из старог доба равна овиме нашег, то је јасно да се она света мисао никада неће остварити нити може, већ у облику парижке комуне. За то је дужност човјекољубаца да улажу све душевне силе своје да усаврше постојећи облик људског друштва, а не да га растављају и уништају, јер би иначе на мјесто уређеног друштва повратио се првобитни хаос, толико ужаснији колико су веће данашње потребе друштвене од оних кад су се људи одијевали звјерињском кожом, становали испод сјеница и хранили се сировијем производима матере природе; и колико је већа данашња опасна људска од блажене простоте прв битијех људи.

Према овоме може се увидити колике су заслуге оних људи, који усредсређују све напоре, да утврде републику у Француској. Сви листови од прве багре до првене, с врло малом изимком, па и српски, нијесу преставали осуђивати и сумњичити старца Тијера од како је на челу републике француске, а ми тврдимо да, ако се република одржи у Француској, ништа већа заслуга неће бити од Тијерове; неодржили се, да нико мање неће бити окривљен од строге историје до Тијера. Његова је заслуга што је противу монархијне већине у народној скупштини уздржао републиканску владу кроз тежај ове године, за које вријеме пријатељи републике могли су многа учинити за њу у народу, ако се даје у њему што учинити. Потрајали још бар годину дана равновјесије између монархијских странака, бурбоно-орлеаниста и бонопартиста, сви су изгледали да ће република коначну побједу над монархијом добити, ако се сви републиканци окупе око садашње владе „привремене“ републике. Тијем би се ова година славила кроз тежај вјекова оснивањем француске републике, као што се од ње датира поноводигнуто њемачко царство, какво није било ни за вријеме Хохенштауфена.

Побједоносни народ њемачки хтјео је наградити свога вођу од толиких побједа, и на предлог младог краља баварског сви германски владари први понудише краљу пруском царску круну, које круписање сав народ њемачки са највећијем одушевљењем поздрави. По строју новог царства, поједине земље задржају своју аутономију, а јединство се огледа у заједничком представништву свију земаља на сабору царевинском преко народних заступника, и у савјету савезничком преко заступника дотичних владалаца.

Али јединство њемачко још није довршено; нити се њемачко царство одрекло оних осам милиона Њемаца аустријских, нити су се они одрекли остале браће своје. Свакоме је очевидно да једно к другоме привлачи она неодољива сила, која данас привлачи све омомене елементе народне у једно тијело.

Њемачки народ не може оставити а да не забиљежи једну појаву, која њему на понос служи. Мислимо борбу њемачких католика противу нације непогрјешивости. Сви католички учењаци њемачки устали су као један човјек противу те лажи, коју је римски концил на догму подигао. Може се рећи да је њемачке католике напана већ изгубио. Баварска је до сад била најтврђи наслон нации у Њемачији; сада се у њеној престолници сазивае сабор старо-католика, и овај покрет старог учењака Делингера подржава и млади баварски краљ и баварска влада. На првом сабору њиховом био је и један руски учењак. У самој ствари старо-католици сусријетају се са православљем; не тако у форми. Али се већ и с једне и с друге стране ради на зближење и „соједињење вјери.“ Пође ли за руком овај покушај, онда ће ова година и још један и то велики догађај забиљежити, који ће особито на нас Словене благодетни утицај имати.

Како је њемачки народ одлучео борбу противу непогрјешивости нације, тако је ове године италијански народ учинио крај нацији свјетској власти. Рим је ове године постао престолницом Италије. Занста велики догађај — довољан да сам ову годину уврсти као спољну и у италијанском народу и у католичком свијету.

Али ипак пије ни италијански народ још довршио своје уједињење — и он има да га доврши у распаду Аустрије. Ми најсјамнијачије пратимо сваки корак уједињења Италије, ми се радујемо њенијем успјесима, и ми желимо да је и унапријед буде пратила досадања срећа. У њу су симпатије свију слободних народа, и осим тога, она је знала задобити пријатељство пруско-руско, које јој је довољно јамство противу коалиције, која се спрема да нападну државу поврати!

Ове је године Италија славила још једну побједу и славу народну на пољу научном и економском. Као да се омет почео будити геније италијански, ми видимо ове године да он испод високих Алпа раствара врата људском саобраштају и промету свјетском са сјеверо-западном Европом. Тупел Монћализки дивније је дјело човјечијег ума и постојанства него Суецки прокоп; и ако није по човјечанство користије, оно ојамчава бољу будућност Италији сводећи преко ње свјетску трговину, особито између Инглешке и Суецког прокопа. Ово је дјело започео још прије неколико деценија отац Виктора Емануила, те му је син са толико већијем поносом мога нагласити ове године у првој престолној бесједи у Риму, да је срећно довршено и ово дјело са дјелом народног уједињења.

О Инглешкој немамо ништа знаменитог да забиљежимо ове године. Већ смо на једном мјесту казали, да је она нагом Француске хегемоније истиснута са континента, и да је њени интереси трговачки не нагоне више да подржава Турску царевину као до сад, од како јој се отварају бољи изгледи у Египту и на Суецком прокону. Њенијем понашањем у француском-њемачком рату, снабђевајући Француску потребитијем средствима за ратовање, она је удаљила далеко од себе ново њемачко царство, што нама у рачун иде. Ове године имало се мирно рјешити Алабамско питање пред једнијем

међународним судом, по сагласју обе стране. Али оптужба, коју је подигла Вашингтонска влада пред истијем судом, јако је потресла Великебританску, и могло би лако бити, да овај при покушај са међународним судом рат раскине, мјесто да мир утврди. Американске сједињене државе износе пред суд сву штету, коју су им нанјели посредно и непосредно у posljedњем рату непријатељски крстари. Ови бродови савлађали су се и кретали из англишких пристаништа. И за то се држи да ће међународни суд изрећи пресуду врло неповољну по Великебританију, као правом узроку назначене штете.

Имали бисмо напратити бар главније унутрашње замјете Аустријске, по пошто их ми сматрамо као правне комедије, нећемо читатељу да досађујемо. Најважније је по нас пад Бајетов а Авдаријево уједињење. Бајета скоро свилетом судишом као вјештог државника. Ми на против сумњам да би се вјештији био нашао, да управља растресеном Аустријом послије Садове кроз ово posljedњих мутних и нест година. Његова је немала заслуга што није букнуо источни рат за вријеме Критског рата, наговорив Порту да уступи градове Србији; он је и за вријеме Босанског устанка вјешто побјегао сваки удар са Црном Гором, одакле је такојер могао букнути пламен рата, као што му је то кнез Горчаков преко аустријског посланства у Петрограду до знања ставио; он је најпослије увиديو пријетећу опасност, улетели државу у француско-пруски рат, те ју је тако срећно спасао од коначног расула, ма да шапаше радо прикочити у помоћ Наполеону III. заједно са Авдаријем, са дворском црном и милитарском странком.

И с тога смо ми срадошћу поздравили његов пад, а не зато што није кадар био задовољити Славене и тијем напушта државу учврстити. Кад се Аустро-Угарска устроји као Швајцарска, онда ће се тек једини народи задовољити и она се учврстити противу својих сусједа. Али пошто то није могуће ни замислити, то нам се чини да је патер Гајтер истину рекао у рајсхрату Бечком, кад је смјело изјавио, да Аустро-Угарска постаје изливном државом тек престане нану подржавати и бранити. —

Овијем прегледом хтједисмо напратити положај, у ком нас паје нова година, да по пемуду удеисмо наше владање. Из њега видимо да нам Француска и Великебританска нијесу кадре више шкочити; видимо Аустро-Угарску и Турску ће се предају у паручја неумитне судбине

њихове; видимо у Германији и Италији дивне побједе начела народности; видимо у тијем побједама јамство и ванет уједињења. С друге стране видимо славенску Русију на челу Јепропе, — уз њу моћног природног савезника, ново царство Германско, — уз њу пријатељство новог свијета, Америке; у том свемогућству видимо је наклонењу и Атини и Цетину, Београду и Бугарину; видимо Грке и Бугаре, Србе и Арбанасе ће к једном циљу теже, и видимо их ће један другог привлачи, да са уједињењем силама подигну, што усамљени немогу; видимо најпослије и комаде Србства ће једно к другом тежи и ће се већ у духу уједињава — на што бисмо поспјешније прилике спољашње и унутрашње очекивали за остварење велике мисли ослобођења и уједињења србског!

ПРЕСТАВЉАЈО ПАРЛАМЕНТАРИЗМА У АУСТРО-УГАРСКОЈ.

Хрватски сабор распуштен је пре по што је и започео свој рад. Милетићева интерпелација на хрватског министра у угарском сабору због продаје крајиничких шума — одбачена. Браћо Срби и Хрвати: јесте ли сити парламентарне игре у Угарској?

Зашто се држе сабори? Зашто дангуби и троши народ, трчећи сваки час на изборе? Зашто се боре и троше своје вријеме и своју умну снагу најбољи синови српског народа, да само продру у саборе „народни људи“? Зашто се сва умна народна снага, сва ватра родољубља, концентрише око парламентарне политичке борбе!

На саборима се скупљају најбољи људи, преставници цијелог народа — или боље; свију народа у Угарској. Циљ им је, као и свим народним саборима, да већају о добру народа? како ће најбрже да се рашири просвета у народу? како да се спасе епитија од поплаве: како да се сачува народно имање (и. пр. шуме крајиничке) у корист народу? како да се умали пореза? како да се прошире установе за грађанску самоуправу и слободу личности? и т. д. Ето то је посао саборски. На види ли српско-хрватски народ какве тод аче од овог пословања саборског? Ето како види, хрватском народном сабору не дају ни да почне свој рад. Мађарска господа терају срдњу са правима и потребама народним; јер на угарском сабору довољно је само да се предложи што у корист српског народа, па да одма буде одбачено огромном већином.

Ми смо већ говорили више пута у „Раднику“ шта значи сав парламентарни рад у Угарској и Аустрији. То није радња народног представништва — договор целог народа о својим потребама. Не! то је поље за владине интриге. То је сирава којом владалачка господа свију народности и свију вера у Аустро-Угарској хоће да одрже царство и краљевство — светлу хабе-

буршку дивластију и свој господски положај. На том пољу пали се мржња једног народа против другог — мржња, која даје влади средства да угуши слободу свију њих без разлике, да огули све, да углушајује све.

Најбољи је доказ томе нови закон о устројству жупанија и слободних вароши у Угарској. Самоуправа жупанијска — највећи понос мађарске уставности — уништена је законом у 1871 години, пошто је вековима била призната. То је награда мађарском народу за његову вјерну мржњу, против Срба, Румуна и других Немађара у Угарској. Једном речју: парламентарска лагарија у Аустро-Угарској није од користи ни једном народу, а од штете је свима.

Али ми се обраћамо само браћи Србима и Хрватима, јер су нам они најпречи. На што се бавити једним послом, хоја у корист народу, који само шкоди народу? На што трошити народу снагу узалуд и тражити лијска у ништавом парламентаризму — кад је његово ништавило тако очевидно. Парламентаризам у Аустро-Угарској не доноси ништа осим понижења и оних народима, што се зову хоја на влади — а шта друго може донети српском и хрватском народу? Зар да се до века погађамо са господом швабском и мађарском колико да им плаћамо што владају над нама? И да од њих до века тражимо човечанска и народна права као њеку милостињу?

Већ је крајње вријеме да Срби и Хрвати увиде да они немају ништа посла у парламентима, који се скупљају под круном св. Стефана. Крајње је вријеме да увиде да њима не треба држава Аустро-Угарска. Својим вечитим погађањем са „круном“ и „државом“ они само продужују опстанак „крупни“ и „држави“, а народу је у интересу: да их што пре престане.

Никакво погађање са круном и државом Аустро-Угарском — то ваља да је онште уверење српског и хрватског народа. Борба свију свесних родољуба треба да се сведе на то, да се у српско-хрватском народу укоре не једине основне мисли: да је српско-хрватском народном развитику штетна држава св. Стефана као год и империја хабебуршка. Да је ваља уништити. Ако је св. Стефан могао остављати своју сјајну круну, своје челик-мачеве и своје отрпане порфире у наслеђе својим потомцима — он никада није имао права да оставља у наслеђе земљу у коју никад није ни мотиком ударно, а још мање да оставља у наслеђе живе људе, који живе на тој земљи, и ако има данас још таквих глупака који поштују то „право“, и признају га наследницима св. Стефана — Хабебурцима — српско-хрватски народ није дужан да живи заједно са таквим глупацима. Па не само то: српско-хрватски народ баш је дужан зарад своје слободе, зарад народног и човечанског достојанства и свога напредка, да уништи ту заједницу, која је основана на тако срамном, руском темељу. А кад дође време, да се пароди на југоистоку Јеврепе почну сједињивати — онда ће и српско-хрватски народ ступити у заједницу са Мађарима,

ПОДЛИСТАК.

ТАНАСИЈА ВОРКАНИТЕ.

(Приповјетка против индустрије.)

Послије косовске битке, Срби су задржали њешто од своје самосталности; а послјије смрти Високог Стефана, сина кнеза Лазара; послјије мудрог Турђа, сина Вука Браковића; и најзад послјије Турђа названог Смедеревца, кад заузму Турци Смедерево, постапу господари Србије, укину јој сваку самосталност, и пачину је турском провинцијом.

Страдање Срба, које је почело од косовске битке, постане сад ужасније и бједније, али Срби при свијем својим великим бједима, незаборавише своју стару славу и сјајну прошлост, пак кад гођ се прилика десила, свагда су или у мањим четама нападали на крвопије Турке, или ако би ма која држава подизала рат против Турака, и Срби су пјевајући на оружје устајали, непрестано очекивајући, да им супце слободе едне.

Једна је војска од сто хиљада бораца, са старим и младима, с малим и великим, и са свијем својим кућевним пртљагом, предвођена нешким патријархом Арсоном Чарпојевићем 1690 године из Србије у Аустрију под тијем изричним јем уговором дошла, да помогне цару аустријском и краљу мађарском Леополду I., најпачије Аустрију и Мађарску од Турака очистити, пак онда са објешаном помоћи, и своје отачаство, Србију ослободити.

Ови су Срби, послјије 150 година од Турака поседнути Будим, престолницу мађарске, ослободили; 1697 год. до поге потукли су Турке под Септом, и тако ослободили Мађарску, а 1718 год. отму Тамниград, и протерали Турке из Баната, пребаци их преко Дунава и Саве.

Срби своје кржаве услуге обавили, ал не буду награђени, јер осим што аустријски царевни немислише на ослобођење Србије, предадоше их Мађарима и мађарској влади, који у споразумљењу и помоћу Њемаца гопаише и угњетаваше Србе исто тако, као и Турци, — ови се сад Срби дигну на оружје, и немоганим продрети патраг, једно одјелење провуче се и оде у Русију, други пак остану под оружјем, бранећи се, докле им предадоше њеке повластице, и задржаше их у Банату и Бачкој, да под туђинством животарећи грцају! —

Аустрија, наговором Русије, 1788 године упусти се у рат са Турцима, и на позив и обећавање. Срби опет пристапу војевати на Турке.

1791 год. Аустрија пачину мир с Туреком, и оне земље и градове, које су највише Срби с крвавом муком, ватром и гвожђем, од Турака отели, Аустрија изда опет с Турцима стим уговором, да Турска, са Србијом и српским усташима, благо поступа.

У овом posljedњем рату, највећма се одликовали јунаштемом својим, — Станко Арамбашки, којег је њеки делински бимбаша Балота у Смедерево одмаио, и из потаје убио; други је био Ђорђе Петровић, (Црпни или Карађорђе

родом из Тополе) овај под мирном владом Београд-наме и Мустафа-наме, која је неколико године трајала, повукао се у своје рођено мјесто, и ту је са својом породицом усамљен живио, старајући се за срећу и напредак своје куће; а трећи је био Алекса Пенадовић, којег су Њемци особито поштовали, и радо хтјели у својој га војсци задржати, по кад се Алекса од свог народа пехтједне одвојити, аустријски цар остави му чин официрски, и одреди му пензију.

Алекса Пенадовић, звао се и Стефановић, био је брат познатог и скоро умирећ српског савјетника Јакова Пенадовића, а отац, синг врло познатог прте, Матије Пенадовића.

Алексу поштовали су не само сви Срби без разлике, већ и сви Турци ерлије и грађани, и бојали су га се развраћене наше, делије, осипљени Јаничари, крчалије и други пусти Турци.

Алекса је био кнез ваљевски, и старао се не само за своје окружје, већ за сву Србију; — кад гођ је требало њи турској власти на одговор, он је храбрио и предводио људе, које је учио како ће се понашати, да ласкањем преларе, и за помиловање народа задобију турске запо-вједнице и управитеље.

Алекса никад није опростио бјесепним Турцима и свагда усудно се са оружаном руком на сусрет изаћи им; као кнез имао је по неколико пандура при себи, а више је пута подигао и народ на оружје, пак је тако узбјао насиле турско.

Кад св са Србијом обвладале четри по-

Романима и др. народима, али са свим на другом темелу.

Данашња парламентарна борба само одуговлачи то време. Она само помаже тој господи да за који тренутак продуже онстанај својој трошној владавини. То треба да увиди српско-хрватски народ на да остани парламентаризам, као и свако погађање са том господом. Народ ваља да се договара с народом, као раван с равним, а не да се погађа са власницима у Пешти и Бечу, — као слуга с господаром. Време народних договора још није дошло. Оно ће доћи само кад нестане Аустро-Угарске државе. Тај трепут — ваља спремити. (Радник.)

ИЗ ПАННИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ ПОВИНА.

Конференцију, на коју је мађарски министар Лошај позвао у Пешту њеке српске великаше осуђују сви наши листови као атентат на црквено-просветни живот народа нашега у Аустро-Угарској. О томе пише и „Панчевац“:

„Влада угарска наумила је, да разори данашњи српски сабор и да уништи сва уређења, која је исти на црквено-просветном пољу нашег народа донео. Влада хоће тиме да постигне цели, које нду у рачун политици њеној према српском народу. Влада угарска и негативним правцем ради против српског народа, т. ј. она му не да да напредује, а ненапредовање је у народном животу назадак на најпосле и пронаст. Недати народу српском да из фондова својих рођених троши на просвету своју да употреби на своју моралну и материјалну корист, недати му да подиже школе ошће и стручне, да дели штипендије и образовања младе ушне снаге српске, — то све значи недати народу српском да напредује и тако морално и материјално убијати га полагано. Угарска влада видела је, да су поверењем народа на сабор српски онакови људи дошли, који хоће да се народно добро на народне цели, на свеколико унапредује народно употребити, а не да их поједини у јаскешу и развратном животу харче. Видели то угарска влада наумила је да разори сабор, на коме су такови људи у већини, да уништи полове, које је тај сабор израдио на срећу народу и да народна добра опет поврати онима, који ће их немилнице харчити, — јер кад не би овако било, него онако како данашњи сабор српски хоће, онда не би ни народ српски пронао, а то је оно за чим угарска влада тежи.

За то је она и позвала оне личности, које већином поверење народно не уживају да помоћи њиховом народ српски упропасти.

Али влада прави рачун без бирташа. Данашњи српски сабор има свој корен у народу, и ко би покушао да на тај сабор нападне, морао би бити спреман, да се и с народом упусти у бој. Ако влада угарска држи, да је данашње доба за то згодно, да су у Угарској све и спољашњи одношаји Угарске нарочито према истоку томе угодни да се против народа српског у

овој држави отпочне војна и на црквено-просветном пољу — ми јој ништа друго не можемо рећи него: изволте, што пре то боље, бар ћемо раније чути ко ће на послетку заукати: Мађар или Србин!“

Д О П И С И.

ПОДГОРИЦА 14. Јануара. — Данас је православна општина Подгоричка прослављала празник светога Саве Немањина, првог архиепископа и просветитеља Србског који је као потоњи борац за свој народ и просвјету српску код наше вароши на Рибници рођен и сјајни владалачки дом отца и матер оставио и у туђ свијет пошао да се Богу и српском народу на корист посвети као што је и учињо. Колико је он добара у народу свом учињо то историја и животине његов свиједочи, без да на даље о њему говоримо. Ономена на тог великог добротора Србског побудила је овдашњу општину те је данас држала „скупштину“ и сједницу о школи и фонду које га је покренуо повјереник кнеза Николе I. г. војвода Мано Врбница. Његово и оне друге браће посредовање и братски савјети о нашој школи за пријеме његова бављења у Подгорници о школским потребама, слог и јединству нашла су у нашој сједници најодушевљенијег одзива. Општина је наклонева да се подзме школу подвћи у којој би покрај овдашње варошке дјецe број до 120 љака износио, а из оближњих околина ове вароши до близу 100 љака, који би сваки дан могли долазити да слушају науке, и вечером могли би лако кући одлазити. Дакле кад је могуће да број овдашње варошке дјецe, и други оближњи околина број до 220 износи, и кад би се основна редовна школа подигла, то је велико дјело и корист за српску будућност у овим крајевима, почем се народ у великој глупости налази. Надамо се да ће многи честити Срби у овој српској општини која је на јужном крају српских земаља под турским притиском притећи братски у помоћ, са свијема могућим средствима, да се оствари овај срећни почетак, који ће српству на корист бити.

Наде се ове општине за снажну помоћ највише ослањају на нашег великог добродјетела и заштититеља кнеза црногорског Николу I. и на велику и моћну Русију, која је и до сада подпомагала су 100 дуката годишње, нашу сасвим у ниском стању школу, која никаквог напредовања до сада имала није. Паношљедку се уздамо и у свакога пријатеља боље будућности народне, да ће како овдје тако и свуда припомагати, да се народ отресе и подигне из незнања, које му је исто ако не и већи непријатељ него и сам Турчин.

Овдашња варош још стоји у затвору почем није ријешена црногорског турска размирица, због које су састављале се с обије стране комисије и претресивале злочинства учињена, због којих је сам наша Скадарски морао на Цетинје ићи.

Турски меџлис који је до сада неправедно

поступао сиром Хришћана, добио је налог од наше Скадарског да једнако право уживају и Хришћани као Турци по царском кануну, без разлике вјероизјаве, да немају хришћанске парнице побијати кад је хришћанска парница чиста, због чега је народ мало одануо падајући се да пеће онај нечовјечни притисак турски трпјети, које ће и могуће бити док имамо сусједну нашу браћу Црногорце, са којима се хришћанска слобода у овим крајевима и пробудила.

ТРЕБИЊЕ, 14. Јануарија. — У васцјелом српском народу нашем, свуда је србин за напредак и бољак домовине своје живи, данас се слави и преузноси име светога арх. Саве, првог народног просветитеља. Да, када би нам се могло с висине погледати и послушати, што би смо данас виђели и чули? Ће сва звона звоне и србе позивљу да светитеља и угодника божјег спомину хришћанском љубави, и што више светитеља и угодника народног народним осјећајем. Овим даном можемо бездвојбено казати да су се многе ствари установиле за срећу и напредак народа нашег, овим даном сваком родољубивом срцу отвара се приказ неопцењене љепоте наше домовине, овим даном напокон многим, којима је срце окамјепено било, размекало се и предало да под слободним барјаком слободно дише. Зато чуда није ако се по свем српству ови дан овако славно торжествује, јер србину је гесло: Добро радити и о добру мислити. Немислим овје читатеље задржавати описивањем овог дана, нити увеличавањем крјепости, славе и хвале нашег просветитеља св. Саве, јер сам осведочен да је сваки у свом мјесту чуо, те би излишно било, само за дужност сматрам изијети на виђело, да смо и ми, премда под тешким бременом, светковали ови славни дан, који је и нами свој плод уродио, као што ћу у напријед напоменути.

Не под звекотом звона, јер пам ово положај на жалост не тражи, по под својеволним ударцем побожног и народног срца полетнемо у мјестну народну школу, да ту сви скуна подигнемо молбу нашем заштитнику св. Сави. Школа је већ пуцапа била пенине дјецe под управом врлог и родољубивог учитеља г. Стеф. Кукића родом из Ливна. Дивно ли је било погледати како на челу свију блискане веселе; како пенина дјецa од радости поскакиваху, промпиљавајући можда да је страшни дан и да су они на страну праведника, напокон лако се учитељ радовање те се под његовим барјаком сакупио дивни скуп родољубиваца да свечано у савезу и скупне свету српску дужност прам опом попечитељу. Пошто по обичају калуђер посвети воду изађе на сриједу мало али надобудно десетогодишње дијете и пред свим изрече мали говор садржавајући хвале и чести св. Саве, и свршавајући анђелским гласом: Вјечнаја памјат онима који су већ преминули а који су лијесу своту поваца за фонд ове школе приложили, а срчапа хвала оним, који још живе, а по могућству своје помоган установљеном фонду. На то дјецa остала танким гласовима испјевање три

знате дахује: Фочић-Мемед-ага, Кучук-Алија, Агапија и Мула-Јусуф, онда су по Србе пастирице пове и сираније муке него икада.

Ова четирп зликовца убију доброг Мустафанашу, и код султана изговоре се, да су Мустафанашу за то убили, јер је он са Србима о издаји радио, међутим пак окупе око себе најгоре друштво, поделе Србију на четирп дела, и са овима неваљалицама почну по свом ћефу господарити и народ угњетавати.

Били су нах тако силни, да Везир-паша, којег је султан у Београд за управитеља на мјесто убијеног Мустафа-наше послао — није им могао на пут стати.

Они су предузели све кнезове и прве људе по Србији поубијати, за то пошљу своје људе, да гђе којег одличнијег човјека пају, да га живог или мртвог допесу.

Неуздајући се, да ће на тај начин моћи Алексу Пенадовића кнеза ваљевског уморити, у почетку 1804 год. т. ј. 13 Јануара крене се сам Фочић-Мемед-ага са 250 турски коњаника, под видом да иде походити своју нахију, и поручи, да му у Зеоске дођу на ручак ваљевски кнезови, — које похвата, пак похита у Ваљево, гђе га Алекса Пенадовић, Илија Чирчанин и Милован син болесног кнеза Николе Грбовића, дочекају. — ту поздраве Фочића, и запитају га за здравље, и он им одговори: „Ја сам здраво, по како сте ви генерали?“ Овај одговор дирне сву тројицу у срце, ал Алекса, доста слободно одговори му, да они нијесу генерали, по турска раја, — које

дозовно би, да се Фочић разјари и сву тројицу затворити заповједи. Фочић је мислио одгуд двоструку корист имати, јер уговорио је са братом Алексиним Јаковом, да му плати 50,000 гроша — по 8 гроша у један цар. дукат, — наг онда кад повце прими, да опет кнезове погуби, — сами Турци дали би радо били све паре, да избаве Алексеу, ал су дочекали, да ће Фочић и повце узети, и опет Алексеу погубити, за то су Јакову и саветовали, да чедаје новац, а то му је исто из затвора и Алекса поручивао, — ал при свему томе Јаков је платио 25,000 гроша, а за друго молио Фочића, да га до који дан причека, — међу тим Фочић, бојећи се од узрјапог народа, изда 21. Јануара 1804 год. пошље подне заповјед, да се кнезови погубе. Милована Грбовића, њеки Пореч-Алија измоли и ослободи, ал кнеза Алексеу Пенадовића, и Илију Вирчанина, не могуће ни сви Турци од Фочића избавити, и тако овај узор човечанства, правде и неустрашимости, погубе невини, и на подмуклој издаји нечовека већ крволочног звера Фочић-Мемед-ага, — земља му кости изметала, премда ни он није боље пришао, јер допије су и њега и другове му Карађорђеви пандури удавили, и главе им српском народу довијели. —

Алекса Пенадовић, овај за оно доба у Србији најпаметнији човјек, осим опих заслуга, које у непрекидној борби са Турцима стекао, и напосљедак живот свој за Србе и Србију уложио, имао је још већу и ту заслугу, да је свакога Србина, а особито чланове своје породице, храб-

рно, савјетовао и учио, како да се ослободи Турака.

Он није био на академији и на универзитету изучен и школован, ал имао је толико мудрости и разума, колико и сваки честити Србин има, и Алекса могао се свагда, са првим филозофима мерити.

Алекса мудро је мислио, да не може он сам Србију ослободити, већ да ће и потомици око тога имати посла, а знао је добро и то, „да слободном човјеку требају науке,“ за то је свакога молио и преклињао, да своју дјецу на науке шљу, за то је најслободније нашао, да су свештеници, и с овима се добро слагао. позивајући их, да народ на науке поштрувају, а колико је могуће и сами га поучавају.

Он је у том послу пошље Немањина и св. Саве прити и најпаметнији муж био, свога сина проту Матију Пенадовића, поред највеће оскудице и у среди рата, послао је у Њемачку на науке, — кад је Матији 16 година било, требао га је у службу код куће, и видевши га доста зрега, замоли се, да га запоне, тек што постане свештеником, Матија није престао по народу, по својој браћи и учитељима шњи, свугди и свагди учећи и народ обавештавајући. — На њеколико недеља умре прота ваљевски, а свештеници и народ изабери и произведи Матија за свога проту.

(Наставиће се.)

